

gátů s Vámi a s vládou musí od samotného počátku působit nová vláda, složená ze zástupců domácího i zahraničního osvobozovacího hnutí. Předkládáme Vaší laskavé úvaze návrh, abyste Vy, pane presidente, a představitelé hnutí v Londýně, kteří půjdou s Vámi do osvobozené vlasti, počali jednání o nové vládě a jejím programu v Moskvě a to jak s činiteli našeho osvobozovacího hnutí tam působícími, tak i s delegáty SNR. K úspěšnému vývoji našich věcí velmi by prospělo, jestli by Vás v okamžik návratu z vyhnanství mohla uvítat už nová vláda a kdyby hned potom tato vláda mohla rozvinout práci v rámci programu, odpovídajícího našim politickým poměrům.

Delegace SNR na osvobozeném území.²

Košice, 15. února 1945.

Fierlinger.

AMZV Praha. Depeše došlé, 1945, čís. 567 (Mos. 83). Záznam depeše.

[166]

1945, 21. únor. Košice. — Původní situační zpráva spolupracovníka „Národní obrody“ o hospodářské situaci na osvobozeném území východního Slovenska.

Východ Slovenska po vojnovéj víchrici

Okres Bardejov:

V okrese riadne funguje okresný národný výbor ako aj miestne národné výbory. Veľký počet úradníctva odišiel, predsa však je už v chode pošta, daňový úrad a dôchodkový kontrolný úrad. Ináč počet obyvateľstva v okrese je temer normálny. Obce sú v celku zachovalé. V obci Kružľov a v niektorých iných obciach Nemci spálili niekoľko domov ešte v lete za partizánskych bojov. Okresný národný výbor stará sa o to, aby majitelia spálených domov dostali potrebné stavebné drevo zo štátnych lesov.

Národný výbor snaží sa obnoviť zásobovanie podľa starého spôsobu. Dobytok sa vykupuje monopolne a prideľuje sa jednotlivým mäsiarom. Každý týždeň v trhovú deň určené obce z jedného notariátu dodajú potrebné množstvo dobytky. Mesto Bardejov zásobujú nateraz obilím sami bardejovskí roľníci. Roľníci si zvolili zvláštnu komisiu, ktorá prevádza výkup obilia pre tieto účely.

Stav hovädzieho dobytky v okrese je podpriemerný, tak isto i stav koní je veľmi nízky.

Firma Peter Víchr a synovia, továreň na drevené výrobky v Kružľovskej Hute: Nemci 19.

území, ktorým prešla fronta a kde je všeho nedostatok, že zde bude ztížena možnosť stálého spojenia se západními velmocemi. Žádal, aby sovětská vláda umožnila na svoje území vstup reakčním čs. důstojníkům, kterým sovětské orgány již dříve odmítly toto povolení udělit pro jejich prokázanou protisovětskou a špionážní činnost. Jiným Benešovým požadavkem bylo, aby současně s ním na osvobozené území mohly přicestovat početné americké a anglické mise, které by měly právo v týlu sovětských vojsk udržovat pravidelné spojení se svými vládami a předávat jim v podstatě nikým nekontrolovatelné správy. (Viz Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, str. 567.) Situace se vyhrotila tak, že Zd. Fierlinger ve své depeši z 26. ledna 1945 byl nucen presidenta Beneše důtklivě upozornit, že „... sovětská vláda sotva bude chtít s námi diskutovat bližší podmínky, za nichž bude lze uskutečnit Vaši cestu na osvobozené území. Pozvala Vás, abyste přesídlil co nejdříve a tím též ručí za to, že Vám budou v mezích dnešních možností poskytnuty všechny prostředky pro úspěšné plnění Vašich úkolů. Považuje za otázku důvěry, zda chcete pozvání přijmout, nebo dál ještě odkládat. Radí-li Vám přesídlit, jak to hned na počátku Lebeděv zdůraznil, myslí to zajisté dobře. Má na zřeteli jak Vaši autoritu v domácím odboji, tak i rychlou konsolidaci našeho státu. Přesídlení diplomatického sboru považují zatím za předčasné, neboť celé Slovensko je dosud válečná zona. Zda se to některým lidem na západě bude líbit či ne, je méně důležité ve srovnání s významem pro náš stát.“ [AMZV Praha. Depeše došlé, 1945, čís. 274 (Mos. 42) — podtrženo editory.]

² Benešovu odpověď na pozvání SNR otiskla košická Národní obroda dne 2. 3. 1945.

januára 1943 spálili továrenské budovy. Strojové zariadenie nebolo však zničené, lebo majiteľ stroje predom odmontoval a zakopal. Vodná turbína a osvetlenie zostaly v dobrom stave. Po oprave parného stroja a rekonštrukcii továrenských budov podnik môže začať prevádzku. Jeden malý gáter a cirkulárka v najkratšom čase budú pustené do chodu.

Skláreň Mariadolina, výrobné družstvo v Kružľovskej Hute je úplne zachovalá; výrobné zariadenie nebolo poškodené. Len zásoby sódy, piesku a dreva sú malé, vystačia na jeden mesiac. Sôdu a piesok bolo by možno doviešť z Krynice z Poľska, vápno z Tulčíka.

Fa František Kouřil, píla v Bardejove má zničené strojové zariadenie, zásoby dreva nezostaly. Okresný národný výbor menoval do tejto píly správu, pretože majiteľ Nemeč ušiel. Terajšia správa chce presťahovať do tejto píly strojové zariadenie z nemeckej píly (fa Ficker zo Šiby). Potom by píla v Bardejove mohla začať prevádzku do mesiaca.

Dalšie píly schopné prevádzky sú v obciach Osikov, Zborov, Mlynská, Rokytov a Zábava.

Bardejovský mlyn je zničený, drobné mlyny však po obciach zostaly zväčša nepoškodené.

Okres Svidník:

Počet obcí v okrese svidníckom činí 51, z toho 40 obcí je zničených. Obyvateľstvo bolo zväčša evakuované v susedných okresoch. Začína sa už vracieť do svojích domovov. Polia a opustené dediny sú silne zamínované. Dochádza k častým zraneniam.

Normálne zásobovanie prestalo fungovať ešte v septembri 1944. Vo väčšine prípadov obilie zostalo nevymlátené a zhorelo.

Bolo by treba uvažovať o spôsobe, ako odmínovať polia v severovýchodných okresoch, aby roľníci v jari mohli obrobiť polia. Za daného stavu vkročiť na polia je životu nebezpečné.

Okres Giraltovce:

V okrese je 60 obcí, z čoho je sedem obcí čiastočne poškodených. Počiatkom februára t. r. bolo v okrese napočítaných 15.487 ľudí, k tomu treba pripočítať asi 2500 ľudí z tých obcí, kde sa súpis neuskutočnil, takže úhrnný počet obyvateľstva v okrese je t. č. asi 18.000 ľudí.

Mlatba v tomto okrese bola prevedená.

Okresný národný výbor prevádza súpis zásob obilia v okrese a organizuje výkup. Sú reálne predpoklady, že tieto akcie budú mať úspech.

Terajší stav dobytka činí v okrese asi 40—50 % normálneho stavu. Pri opatrnom hospodárení vydrží okres aj s krmivom.

Jedna jatka v Giraltovciach začala už pracovať, týždenne sa porážajú tri kusy dobytka, päť kusov týždenne by stačilo na skromné zásobenie mäsom obcí Giraltovce, Hanušovce a Kurima.

Mlyny v Giraltovciach, v Bystrom, v Marhani a Kurime sú nepoškodené a sú schopné prevádzky.

Píly v tomto okrese sú tiež nepoškodené a môžu pracovať.

Liehovar v Marhani je v prevádzke a spracováva na lieh zamrznuté zemiaky, ako aj pšenicu, ktorá sa pokazila v jamách pri úschove. Takejto pšenice a zamrznutých zemiakov by bolo dosť a dalo by sa to všetko spracovať, ťažkosti sú len s dopravou. Liehovar toho času nemá nijakých zásob, nakoľko staré zásoby sú rozobraté a liehovar teraz nepracuje na sklad, ale všetok vyrobený lieh ihneď rozdeľuje na poukázky Okresného národného výboru jednotlivým obciam v okrese Giraltovce.

Liehovar v Čelovciach má tiež strojové zariadenie v dobrom stave a je schopný prevádzky.

Okres Stropkov:

V okrese je 50 obcí, z toho 2 obce ostaly neporušené, 32 obcí je srovnaných so zemou (175 domov úplne zničených), zbývajúce obce sú napolo poškodené. Obyvateľstvo sa rýchle vracia späť do opustených domovov (doteraz sa vrátilo cca 70%).

Mlatba sa dokončila len v južnej časti okresu, obilie zväčša zhorelo ešte v klase. Okresný národný výbor snaží sa zaistiť nejaké obilie v južných zachovalejších okresoch, ponúka pritom ako protihodnotu drevené uhlie a drevo.

Stav dobytka je katastrofálny, roľníci si zachránili po jednom alebo dvoch kusoch kráv.

Koní je veľmi málo a z toho je ešte polovička nakazená „kechom“. Dobytky a kone sú vo veľmi slabej kondícii, nakoľko niet potrebného krmiva.

Otázka odstránenia mín je aj v tomto okrese veľmi páľčivá. Vyskytujú sa prípady, že sú zásoby potravín, a nie je k nim prístup pre míny.

V niekoľko obciach okresu vyskytlo sa niekoľko prípadov brušného týfu. Je nebezpečenstvo, že k jari sa epidémia rozšíri.

O k r e s M e d z i l a b o r c e :

V okrese je 49 obcí, z toho je 18 obcí úplne zničených, ostatné obce sú viacmenej poškodené.

Mlatba v tomto okrese nebola, obilie bolo Nemcami zničené ešte v klasoch, alebo skrmené. Zásoby obilia nie sú, lebo obce tohoto okresu boli evakuované a v opustených príbytkoch Nemci zničili všetko.

Zemiaky, kapusta a repa zostaly v zemi.

V celom okrese zostalo asi 20 % normálneho stavu dobytky. Koní zostalo po dva až desať párov v jednotlivých obciach. V okrese je absolútny nedostatok krmív.

Píla v Medzilaborciach môže byť uvedená do chodu asi za jeden mesiac. Píla Bylinského v Radvani nateraz nie je schopná prevádzky.

Ani jeden z mlynov tohoto okresu nie je schopný prevádzky.

V okrese sa rozširuje epidémia brušného týfu; doteraz boli zistené prípady v Kalinovej, Palote, Vydrani, Vírave a v Čertížnom. V okrese je len jeden lekár. Je treba ďalších lekárov a liečiv.

Pre okresy Medzilaborce, Stropkov, Svidník bolo rozdelené cez desať vagónov múky. Každý z týchto okresov dostal po 3 a pol vagóna. Múka bola uskladnená v sklade prvého Čs. sboru v Medzilaborciach. Odvozom a distribúciou múky boli poverené jednotlivé okresné národné výbory. Múka pochádza z daru maršala SSSR J. V. Stalina. Obyvateľstvo spomenutých okresov vystačí s touto múkou do konca februára t. r.

Národná obroda, 21. 2. 1945, čís. 8.

[167]

1945, 22. února. Košice — Zpráva „Národní obrody“ o převzetí správy Slovenska předsednictvem SNR.

Na oslobodenom území doteraz pôsobila iba delegácia SNR, ktorú poverila Slovenská národná rada v Banskej Bystrici spravovaním územia Slovenska oslobodzovaného Červenou armádou. Sama Slovenská národná rada, ktorá všetku právomoc rozhodovania sverila svojmu prezídiu, ostala na území Slovenska a utiahla sa s vojakmi a partizánmi do hôr, kde politicky ďalej pôsobila a s našimi partizánmi a vojakmi spolu ďalej bojovala. Postupom Červenej armády a I. sboru čs. armády oslobodzujú sa aj územia, na ktorých bojovali naši partyzáni a kde pôsobili aj členovia SNR. Do dnešného dňa¹ sišlo sa do Košíc, ktoré sú nateraz hlavným mestom slobodného Slovenska, toľko členov predsedníctva SNR, že právomoc delegácie pre oslobodené územie mohla byť odvolaná a prezídium SNR v starom složení z B. Bystrice, môže sa ujať spravovania vecí na oslobodenom Slovensku. Bude tak robiť až do tých čias, kým sa síde plénom SNR a rozhodne inakšie.²

¹ Článok „Národní obrody“ je datovaný 22. února 1945, což by nasvědčovalo tomu, že se ustavující schůze předsednictva SNR konala 22. února 1945. V konceptu se též dochoval zápis ze schůze předsednictva SNR z 22. února 1945, který však obsahuje pouze usnesení o personálním obsazení jednotlivých pověřenectev. Proti datování 22. února 1945 hovoří skutečnost, že nařízení předsednictva SNR č. 1/1945 a č. 2/1945 je datováno 21. února. Zápis o schůzi, jež se eventuálně konala 21. února 1945, však neexistuje.

² Předsednictvo SNR vykonávalo veškerou pravomoc náležející plénu SNR až do 11. dubna 1945, a to podle nařízení SNR č. 40/1945 z 23. 10. 1944. Za dobu od 21. února do 11. dubna 1945 přijalo předsednictvo SNR 28 nařízení.